

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору юридичних наук, доценту,
Ользі ШАЙТУРО
61022, Харків, майдан Свободи, 4

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента – доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Сироїд Тетяни Леонідівни на дисертацію Даниленка Дениса Олександровича за темою: «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження Даниленка Д.О. «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» має суттєве значення в аспекті удосконалення кримінального законодавства України, імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами та захисту потерпілих від злочинів. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи можуть бути вчинені стосовно жінок, дівчат, чоловіків або хлопчиків; їх наслідки можуть бути жорстокими та полягати у сильному фізичному і психологічному впливі на потерпілих та свідків, незалежно від віку. Це протиправне діяння має свої «негативні відтінки» під час збройного конфлікту або інших масових злодіянь. У тій чи в іншій формі воно є виразною рисою багатьох минулих та теперішніх конфліктів. Правопорушення можуть спричинювати глибокий дестабілізуючий ефект на громади та населення в цілому. Розуміння того, як гендерні норми

проявляються в будь-якому певному суспільстві, є основою для розуміння відмінностей того, як вчиняються правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, стосовно кого, ким та з якими наслідками.

З огляду на вищевказане, обрана тематика дисертаційного дослідження Даниленка Д.О. є актуальною, вчасною і нагальною для науки кримінального права та практики застосування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, є достатньо аргументованими. Поставлена мета роботи, означені для її вирішення завдання, характеризуються ґрунтовністю дослідження.

Дисертація виконана у формі спеціально підготовленого рукопису та є обґрунтованим, завершеним і цілісним науковим дослідженням з об'єктивними висновками та ідеями. Дослідження проведено з використанням загальнотеоретичних і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема автором використано: системно-структурний метод, порівняльно-правовий, формально-логічний, статистичний, метод моделювання тощо.

Архітектоніка роботи є логічною і відповідає обраній темі дослідження. Відповідно до цілей, завдань, об'єкта і предмета дослідження робота складається зі вступу, трьох розділів (що об'єднують сім підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Так, у вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається мета, об'єкт і предмет дослідження, його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «Поняття та ознаки кримінального насильства» досліджується насильство як кримінально-правова категорія, розкриваються об'єктивні та суб'єктивні ознаки насильства.

У другому розділі «Насильство в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» автором зосереджено увагу на дослідженні питання фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях

проти статевої свободи та статевої недоторканості; психічного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Третій розділ «Особливості кваліфікації насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» присвячено розкриттю міжнародного досвіду практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства; шляхів вдосконалення практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства. Дослідження загалом відповідає формально визначеним вимогам.

Висловлені в роботі висновки автора, пропозиції і рекомендації можуть бути використані як у теоретичній, так і в практичній сферах.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Наукова новизна результатів дисертації полягає в тому, що робота є першою у сучасній доктрині кримінального права комплексною науковою працею, в якій здійснено кримінально-правову характеристику насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, наведено класифікаційні критерії поділу основних різновидів насильства та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Заслуговують на позитивну увагу такі положення дисертаційного дослідження:

- аналіз доктринальних джерел щодо визначення насильства в аспекті кримінально-правової категорії (підрозділ 1.1.);
- приділення суттєвої уваги суб'єктивній характеристиці насильства (підрозділ 1.3), що має суттєве значення для кваліфікації протиправного діяння;
- розкриття питання щодо сутності психічного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості з точки зору доктринального підходу, нормативного

регулювання та існуючої практики національних судових органів (підрозділ 2.2), результатом чого стало внесення пропозиції автора щодо удосконалення наявних в КК України приписів, зокрема, щодо викладення ч. 1 ст. 154 КК України в такій редакції: «Примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою шляхом залякування, шантажу, погрози...» (стор. 136);

- здійснення аналізу існуючих законодавчих норм та практики судових органів зарубіжних держав проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (підрозділ 3.1);

- аналіз існуючої в Україні судової практики у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, яка наведена практично в усіх розділах дисертаційної роботи;

- пропозиція автора про внесення змін до ч. 3 ст. 152 КК України, ч. 3 ст. 153 КК України, враховуючи чутливість кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, та їхнє зростання у період збройного конфлікту на території України» (стор. 184).

Джерельна база роботи є цілком достатньою. Її складовою є національні нормативно-правові акти України, ухвали і вирокі національних судових органів, Постанови Верховного суду України, кримінальне законодавство зарубіжних країн, практика національних судових органів зарубіжних країн, міжнародно-правові акти, доктринальні джерела (загалом 222 найменування).

Повнота викладу одержаних результатів. У дисертації чітко визначено мету, об'єкт і предмет дослідження, що обумовило його зміст та загальну складеність роботи. Для досягнення поставленої мети дисертант поставив завдання, які були вирішені у процесі роботи над дослідженням та відображені у висновках і науковій новизні одержаних результатів.

Дисертація Даниленка Д.О. характеризується ознакою єдності змісту, мети та завдань. Структура дисертації є логічною, послідовною та відповідає обраній проблематиці дослідження. Виклад матеріалу є поступовим і системним, висновки отримали належне наукове та практичне обґрунтування й апробацію.

Дискусійні положення дисертації. Відзначаючи належний теоретичний рівень представленого на рецензування дисертаційного дослідження Даниленка Д.О., його практичну значимість та наукову новизну, слід констатувати, що в роботі містяться положення, які потребують подальшого уточнення та удосконалення, зокрема:

1. При розкритті насильства як кримінально-правової категорії, автору слід було б приділити більшу увагу поняттю та сутності сексуального насильства у зв'язку з конфліктом (міжнародного і неміжнародного характеру) (підрозділ 1.1), зважаючи на ту обставину, що пропозиція про посилення кримінальної відповідальності за вчинення зґвалтування та сексуального насильства у період дії правового режиму воєнного стану є пунктом новизни дисертаційного дослідження.

2. У висновку здобувачем констатовано, що «психічне насильство в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, залежно від суб'єктної спрямованості застосування психічного насильства поділяється на: 1) психічне насильство, вчинене по відношенню до повнолітньої особи; 2) психічне насильство, вчинене по відношенню до малолітньої особи; 3) психічне насильство, вчинене по відношенню до неповнолітньої особи» (стор. 147). На нашу думку, автору слід було приділити увагу такій категорії осіб, як літні люди (престарілі особи), які, на жаль, потерпають від протиправних злочинних дій проти статевої свободи та статевої недоторканості, особливо під час збройного конфлікту.

3. Некоректним є віднесення автором до країн Європейського Союзу таких держав, як США та Велика Британія, виходячи з висновку до підрозділу 3.1, який викладено таким чином: «у більшості держав Європейського Союзу фізичне та психічне насильство залишається переважним способом вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, про що вказується у диспозиції статті кримінальних законів, і що потребує обов'язкового доведення у судовому порядку.....» (стор. 173). У самому ж підрозділі проаналізовано кримінальне законодавство Франції, Польщі, ФРН, а також США і Великої Британії.

Разом з цим, наведені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної роботи та не применшують наукової цінності рецензованого дослідження.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення дисертації висвітлені у 6 наукових працях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України та 3-х тезах наукових доповідей. Означені публікації чітко відображають висновки дослідження, які є достатньою мірою логічними та обґрунтованими.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У розділах дисертації повно і вичерпно викладено зміст досліджень Даниленка Д.О., зроблено посилання на наукові праці здобувача, наведені в анотації.

У роботі не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження. Таким чином, можна переконливо стверджувати, що дисертація виконана здобувачем самостійно, а сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Анотація не містить положень чи ідей, які не зазначені в основному тексті дисертації. Анотація подана українською та англійською мовами і є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження та окреслення його основних результатів, що містять відповідні елементи наукової новизни.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому науково-теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, зміст роботи відповідає поставленій меті та завданням, висновки отримали необхідну і достатню аргументацію та є методологічно обґрунтованими.

За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Даниленка Д.О. відповідає спеціальності 081 – Право, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною працею, в якій відсутні

порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Даниленко Денис Олександрович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

**Офіційний рецензент –
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного і
європейського права юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна**

Тетяна СИРОЇД

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 19:38:54 14.06.2024

Назва файлу з підписом: Сироїд Т. Рецензія Даниленко Д.О.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 45.7 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Сироїд Т. Рецензія Даниленко Д.О.docx
Розмір файлу без підпису: 42.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: СИРОЇД ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА

П.І.Б.: СИРОЇД ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2523516685

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 19:38:53
14.06.2024

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000008C9841012147BE04

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.04.15 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору юридичних наук, доценту,
Ользі ШАЙТУРО
61022, Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента Благої Алли Борисівни на дисертацію Даниленка Дениса Олександровича за темою: «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право)

Ступінь актуальності обраної теми. Вітчизняне законодавство при визначенні кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи традиційно було спрямоване не на захист сексуальної автономії людини, а виходило з архаїчного уявлення про те, що суспільну небезпеку становлять лише ті діяння сексуального характеру, в яких до людини була застосована сила, погрози, примус чи залякування. Як наслідок – відповідальність за насильство перекладалась на потерпілих, і під час розслідування основна увага була зосереджена на тому, який опір вони демонстрували та яким був ступінь такого опору, щоб довести відсутність їх згоди на сексуальні дії. Проте дослідження спростували поширений міф про те, що «справжнє зґвалтування» пов'язане з незнайомцями, фізичною силою та тілесними ушкодженнями, і показали, що більшість зґвалтувань вчиняють люди, яких постраждала особа знає, і що зґвалтування може не призводити до помітних фізичних ушкоджень¹.

Підписанням та ратифікацією Конвенцій Ради Європи «Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» та «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» розпочався непростий шлях нашої країни до імплементації сучасних європейських стандартів. Прийняття законодавчих новел, у тому числі удосконалення кримінально-правових і кримінально-процесуальних

---

¹ Підходи, що застосовуються державами-сторонами стамбульської конвенції до криміналізації сексуального насильства (зокрема, зґвалтування) та судового переслідування за нього : Тематичний розділ з 4-го загального Звіту про діяльність GREVIO. - Вересень, 2023 р., с. 11-12

норм, мають на меті створення цілісної системи протидії сексуальному насильству та надання захисту і підтримки постраждалим особам.

Починаючи з 2014 року Україна стала об'єктом збройної агресії з боку РФ, яку вона здійснює з використанням тактики тероризування, яка проявляється не тільки у знищенні цивільної інфраструктуру, обстрілах гуманітарних коридорів, здійсненні свавільних вбивства і катувань, але і у сексуальному насильстві.

Як вірно зазначає дисертант, в зонах ведення активних бойових дій та на деокупованих українських територіях фіксується дедалі більше випадків вчинення таких правопорушень, які, до того ж, поєднуються із застосування різних видів насильства. Тож, враховуючи таку низку об'єктивних та суб'єктивних аспектів виникає необхідність у здійсненні аналізу застосування та кваліфікації насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Таким чином не викликає сумнівів як у науково-теоретичному, так і у практичному аспектах актуальність теми дисертаційного дослідження Даниленка Дениса Олександровича, присвяченого кримінально-правовій характеристиці насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Вірно визначивши об'єкт, предмет та мету дослідження, здобувач поставив та послідовно вирішив низку завдань, а саме: надав визначення поняття насильства як кримінально-правової категорії; визначив його об'єктивні та суб'єктивні ознаки; надав кримінально-правову характеристику фізичного та психічного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; сформулював класифікаційні моделі різновидів такого насильства; описав особливості міжнародної практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства, а також виокремив шляхи вдосконалення практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства.

Це йому вдалося завдяки належному оволодінню методологією наукової діяльності. Так, при підготовці дослідження він використав низку загальнотеоретичних та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, при

аналізі нормативно-правових актів, матеріалів кримінальних проваджень, які стосуються застосування насильства при вчиненні кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи х було використано загальнотеоретичні методи логіки (аналізу, синтезу, аналогії). Серед спеціальних методів було використано: системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-логічний (догматичний), статистичний методи та метод моделювання. У своїй сукупності вони забезпечили вирішення поставлених завдань.

Емпіричну базу дослідження складають результати вивчення вітчизняних та зарубіжних матеріалів (вироків, ухвал судів) про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також статистичні дані Офісу Генерального прокурора за 2018–2023 рр. щодо кількості кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність вибраної теми, зазначені особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

Структура дисертації є відображенням авторської наукової позиції та характеризується внутрішньою логікою розвитку дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування) та 3 додатків.

Така структура відображає значимість і наукову ємність кожної частини тексту, акцентує увагу на найбільш важливих в науковому сенсі аспектах проведеного дослідження, а також свідчить про старання викласти основну дослідницьку думку логічно, несуперечливо і послідовно. До кожного з розділів подано відповідні висновки, наприкінці роботи сформульовано загальні висновки. Текст дисертації відповідає критеріям цілісності, системності та зв'язності, а також критерію розумної та виправданої пропорційності його частин.

Зокрема, у дисертації здійснений аналіз поняття насильства як кримінально-правової категорії, розкриті його об'єктивні та суб'єктивні ознаки; надано змістовну характеристику фізичного та психічного насильства

в кримінальних правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Крім того, відзначено, що виключення фізичного та психічного насильства з диспозиції статей 152 та 153 КК України як обов'язкового способу вчинення таких кримінальних правопорушень було обґрунтовано необхідністю розширити об'єктивну сторону зґвалтування та сексуального насильства, зменшити кількість випадків уникнення відповідальності за вчинення подібних дій. Утім, це поки не вплинуло на сформоване в судовій практиці розуміння, що зґвалтування та інші дії сексуального характеру не пов'язані з проникненням у тіло особи, поєднуються з фізичним та/або психічним насильством.

Багато уваги у роботі приділено особливостям кваліфікації насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, зокрема міжнародному досвіду застосування норм законодавства про відповідальність за вказані кримінальні правопорушення та шляхам вдосконалення української практики притягнення до відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства.

Усе це дозволило автору запропонувати та аргументувати шляхи вдосконалення вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності – плагіату, фабрикації та фальсифікації. У роботі зроблено посилання на джерела інформації при використанні дослідником наукових ідей, доктринальних напрацювань, тверджень, відомостей та дотримано вимог законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності дисертанта та використані ним методики дослідження і джерела інформації.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є наслідком доволі повного наукового пошуку, який провів Денис Олександрович. Висновки

дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє визнати, що мету дослідження виконано, а отримані результати містять належний рівень новизни.

За результатами проведеного дослідження надано комплексну наукову кримінально-правову характеристику насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, наведено класифікаційні критерії поділу основних різновидів насильства та сформульовано низку нових наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування в окресленій сфері. Так, заслуговують на підтримку міркування та пропозиції здобувача щодо:

- посилення кримінальної відповідальності за вчинення зґвалтування та сексуального насильства у період дії правового режиму воєнного стану;
- авторського формулювання класифікаційних моделей психічного та фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, відповідно до критеріїв поділу;
- обґрунтування необхідності замінити назву ст. 153 КК України «сексуальне насильство» на «дії сексуального характеру без проникнення у тіло особи»;
- розуміння «супутніх обставин» як елементів, що виключають добровільність згоди, які мають бути викладені у Примітці до ст. 152 КК України і є несумісними з фізичним та психічним насильством.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані:

- 1) у науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого дослідження насильства як кримінально-правової категорії (Акт впровадження в наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 17 січня 2024 року);
- 2) у навчально-освітньому процесі – для підготовки нових й удосконалення наявних навчальних та методичних матеріалів з кримінального права (Загальної та Особливої частин), міжнародного кримінального права, кримінології та викладання відповідних навчальних дисциплін (Акт в

провадження в освітній процес та науково-методичну діяльність кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна від 07 листопада 2023 року);

3) у правотворчості – для подальшого удосконалення вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості;

4) у правозастосуванні – для практичної реалізації норм і положень законодавства про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості з ознаками насильства.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Дениса Олександровича Даниленка, необхідно звернути увагу на окремі протиріччя, спірні положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У підрозділі 1.1 дисертант аналізує насильство як кримінально-правову категорію та справедливо зазначає, що насильство в Україні останнім часом суттєво видозмінилося, зокрема у зв'язку зі збройною агресією з боку Російської Федерації. При цьому у тексті він ототожнює терміни «воєнний» та «військовий» (напр., у сполученнях «військова агресія», «військове насильство», «військові дії»). Проте варто враховувати, що ці терміни мають різний зміст. Так, «воєнний» – стосується війни. Наприклад, воєнний злочин (англ. War crime) – злочин, пов'язаний з порушенням правил ведення війни (норм Міжнародного гуманітарного права). За КК України відповідальність за кримінальні такі правопорушення передбачена розділом XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», зокрема, ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни». Натомість «військовий» – стосується війська. Відповідно, військові кримінальні правопорушення (англ. Military offence) – передбачені розділом XIX КК України кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів (статті 401 – 435-1 КК).

2. Корисними для теорії кримінального права та правозастосування є роздуми дисертанта стосовно фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості (підрозділ 2.1). Проте варто звернути увагу на певні неточності, яких він допустився під час дослідження ст. 153 КК. Зокрема, Денис Олександрович

зазначає, що «задоволення статевої пристрасті неприродним способом» було замінено на «сексуальне насильство», а сам зміст статті, в якому також була згадка про спосіб вчинення кримінального правопорушення (фізичне чи психічне насильство) тепер замінено на «будь-які насильницькі дії» та «відсутність добровільної згоди». У цьому випадку більш коректним було б говорити про те, що у зв'язку із ратифікацією Стамбульської конвенції законодавець відійшов анахронічного ставлення до поділу статевої відносин на «природні» і «неприродні» та передбачив, що випадки вчинення дій сексуального характеру, пов'язані з проникненням в тіло іншої людини без її добровільної згоди охоплюються складом злочину, передбаченого ст. 152 КК (Зґвалтування) незалежно від того, хто є потерпілою особою – особа жіночої або чоловічої статі. Натомість у ст. 153 КК відбулось не оновлення тексту через механічну заміну фрази «задоволення статевої пристрасті неприродним способом» на «сексуальне насильство», а був сформульований абсолютно новий склад злочину.

3. На с. 87 дисертації автор критикує закріплення в КК України міжнародно визнаного визначення злочину зґвалтування, в якому принциповим є не стільки застосування сили чи погрози її застосуванням, скільки встановлення відсутності потерпілої особи на статевої контакт та вважає, що в такому випадку мала би розглядатися поступова імплементація, метою якої є не кардинальна зміна принципів та цінностей, котрі складаються в суспільстві конкретної держави, а є виважена модифікація сформованих культурних та правових традицій під впливом розвинених демократичних систем. На мій же погляд, в Україні наразі достатньою мірою сформувалась готовність визнавати значущими і захищати права жінок і чоловіків самостійно обирати собі сексуального партнера, форму сексуальних дій та не допускати у сфері сексуальних відносин будь-якого примусу. Тому хотілось би, щоб під час захисту дисертації автор більш детально зупинився на тому, як саме він бачить поступову імплементацію статті 36 Стамбульської конвенції.

4. Слушною і обґрунтованою видається пропозиція здобувача уточнити зміст ст. 154 КК, доповнивши його вказівкою на спосіб примушування («шляхом залякування, шантажу, погрози...»). Проте, на мій погляд, це уточнення більш доцільно було б визнати у якості обтяжуючої обставини та включити до ч. 2 ст. 154 КК. Тим більше, що й сам автор зазначає, що примушування не охоплюється насильницькими проявами, а може носити й ненасильницький характер (як приклад, можу навести використання кривдником свого безумовного авторитету у потерпілої особи).

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота на тему «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Даниленко Денис Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права і процесу
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили,
доктор юридичних наук, доцент

А. Б. Блага

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ

створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 11:57:54 11.06.2024

Назва файлу з підписом: Відгук_Благої_по_дис_Даниленко.rtf.asice

Розмір файлу з підписом: 35.3 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_Благої_по_дис_Даниленко.rtf

Розмір файлу без підпису: 193.5 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: БЛАГА АЛЛА БОРИСІВНА

П.І.Б.: БЛАГА АЛЛА БОРИСІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2402421441

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 11:57:52 11.06.2024

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000009F2C5E0176900A05

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.04.15 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору юридичних наук, доценту,
Ользі ШАЙТУРО
61022, Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Гуміна Олексія Михайловича на дисертацію Даниленка Дениса Олександровича на тему: «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право)

Обґрунтування вибору теми дослідження. Насильство, на жаль, є складовою частиною сучасного суспільного життя. Як одна з форм суспільно-небезпечної поведінки, насильство детермінується політичними, соціально-економічними та морально-психологічними умовами життя суспільства. Особливої актуальності проблематика насильства набула сьогодні, в період протидії російській агресії проти України, коли прояви насильства зі сторони окупантів вилились у найжорстокіші його форми. Тому для вітчизняної правової системи, у тому числі й для кримінального права, постають та потребують вирішення нові виклики, змінюються підходи до реалізації окремих норм й інститутів.

Тому не дивно, що насильство є предметом дослідження різних наук, в т.ч. правових. У кримінальному праві насильство здебільшого характеризується як спосіб скоєння кримінального правопорушення, зокрема, що стосується кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Хоча насильство також може характеризуватися як ознака основного, кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складів кримінальних правопорушень, як ознака, що характеризує предмет кримінального правопорушення, як підстава для виникнення стану сильного душевного хвилювання, як самостійне посягання тощо. У науці кримінального права загальним питанням насильства, як кримінальної правової категорії, а також окремим характеристикам насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи присвятили свої праці Л.Р. Шувальська, А.Б. Блага, О.М. Храмцов, І.Р. Данильченко, А.О. Йосипів, Т.М. Хомич, О. Дітріх, М.І. Дмитренко, О.М. Гумін, І.В. Козич, Т.В. Циганчук, Д.Д. Лях, Л.А. Наконечна, Ю.Л. Приколотина, Є.М. Пащенко, Г.М. Собко, Т.Л.

Сироїд, М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров, О.П. Холод, Т.Д. Лисько, О.В. Харитонов, С.О. Харитонов, К.В. Юртаєва, І.І. Чугуніков, Г.Я. Мартинишин, Г.Ю. Нікітіна-Дудікова, М.Д. Денисовський, І.О. Томчук, Х.Р. Яцкулич, К.П. Задоя, К.М. Плутицька, Є.Є. Шмерецький, Л.П. Брич, Н.О. Симоненко, Ю. Яковенко, В.Ю. Омецинська, А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, Д.П. Москаль, М.В. Сийплові, О.М. Джужа, О.В. Поштаренко, Н.О. Ліщук, Т.П. Матюшкова, М.М. Корчовий, В.І. Борисов, В.В. Пясковський, В.А. Кохтюк, Ю.Г. Халявка, С.Ю. Федьорко, Ю.С. Скоробогата, В.В. Фурса та інші вчені. Однак, слід погодитися з дисертантом, що у наявних наукових публікаціях проблематика насильства, зокрема, насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи поки що комплексно й вичерпно не опрацьована, а здебільшого фрагментарно відображена щодо особливостей фізичного та психічного насильства саме в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, а деякі положення наукових пошуків є застарілими та неактуальними (стор.22 дисертації). Саме такі обставини й зумовлюють актуальність обраної теми дисертаційого дослідження.

Актуальність роботи пов'язана також з тим, що дисертацію виконано відповідно до положень Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) та плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р); Стратегії забезпечення державної безпеки (Указ Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022); Стратегії воєнної безпеки України «Військова безпека – всеохоплююча оборона» (Указ Президента України від 25 березня 2021 року №121/2021); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); пріоритетними напрямками фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки.

У дисертації визначена мета дослідження – надання кримінально-правової характеристики насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, визначення прогалів та недоліків у сучасному кримінальному законодавстві, що регулює такі суспільні відносини, а також визначення шляхів для вдосконалення практики застосування кримінально-правових норм щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи з ознаками насильства. Задля досягнення поставленої мети дисертантом вдало

сформульовані завдання свого дослідження: надати визначення поняття насильства як кримінально-правової категорії; визначити об'єктивні ознаки насильства як кримінально-правової категорії; встановити суб'єктивні ознаки насильства як кримінально-правової категорії; надати кримінально-правову характеристику фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; сформулювати класифікаційну модель різновидів фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; надати кримінально-правову характеристику психічного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; навести класифікаційну модель різновидів психічного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; описати особливості міжнародної практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства; виокремити шляхи вдосконалення практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства (с. 23–24 дисертації).

Здобувач наукового ступеня об'єктом свого наукового дослідження визначає суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості особи, а предметом – кримінально-правова характеристика насильства у кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (с. 24 дисертації).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 30.11.2020 року (протокол № 5). Тема дисертації уточнена рішенням Вченої ради юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 11.11.2022 року (протокол № 4).

Таким чином, вищенаведені обставини свідчать про те, що дисертація Даниленка Дениса Олександровича на тему: «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» присвячена дослідженню актуальної правової тематики, яка пов'язана з державними програмними нормативно-правовими актами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Ознайомлення з дисертацією в процесі її рецензування дає підстави стверджувати, що наукове дослідження містить основні необхідні для такого

виду досліджень компоненти: -правильно обрана методологія дослідження; - ретельний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників обраної та суміжних проблем; -звернення до зарубіжного досвіду вирішення досліджуваної проблематики та його використання у виробленні шляхів вдосконалення практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства; -достатня апробація результатів дослідження.

Методи дослідження обрано з огляду на поставлену мету й завдання з урахуванням об'єкта і предмета дослідження. Основними інструментами пізнання у дисертаційній роботі визначено системний підхід до аналізу соціально-правових явищ, що дозволив провести їх комплексне дослідження. Використання сукупності загальнотеоретичних та спеціальних методів наукового пізнання створило певне підґрунтя для проведення дослідження. Зокрема, серед загальнотеоретичних методів використано: методи логіки (аналізу, синтезу, аналогії) – при аналізі нормативно-правових актів, матеріалів кримінальних проваджень, які стосуються застосування насильства при вчиненні кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (Розділи 1.1; 2.1; 2.2). Серед спеціальних методів використано: -системно-структурний метод – при здійсненні класифікації насильства та різновидів психічного і фізичного насильства у кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (Розділи 1.1.; 2.1; 2.2); - догматичний – при здійсненні аналізу змісту статей КК України щодо кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства (Розділи 2.1; 2.2); - порівняльно-правовий – при здійсненні аналізу зарубіжного законодавства щодо кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості з ознаками насильства (Розділ 3.1); - формально-логічний (догматичний) – при здійсненні аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак насильства (Розділи 1.2; 1.3); - статистичний – для аналізу відповідних кількісних та якісних показників вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (Розділи 2.2, 3.2); - моделювання – при формуванні пропозицій до чинного законодавства в частині заповнення прогалін та недоліків (Розділи 2.1; 2.2; 3.2) (с. 24–25 дисертації). Використання зазначених методів безсумнівно допомогло Д.О.Даниленку в досягненні поставленої мети та реалізації завдань в процесі дослідження проблеми насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Нормативну основу дисертації склали: Конституція України, міжнародно-правові акти, норми Кримінального кодексу (КК) України, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України» з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству..., інші нормативно-правові акти України та деяких зарубіжних держав.

Обґрунтованість висновків дисертації була перевірена апробацією результатів дослідження на наукових заходах, зокрема: на науково-практичній інтернет-конференції «Кримінальна політика Європейського Союзу та України: проблеми інтеграції» (м. Харків, 28 листопада 2022 року); на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє» (м. Харків, 10 грудня 2021 року); на Міжнародній науково-практичній конференції «Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку» (Харків-Запоріжжя-Львів-Одеса-Ужгород-Чернівці, 27 жовтня 2023 року) (с. 28 дисертації).

Дисертантом опрацьовано достатній масив спеціальних джерел, які прямо чи опосередковано стосуються теми дисертаційного дослідження – 222 найменування.

Наведене вище свідчить про достатній рівень обізнаності дисертанта у досліджуваній ним проблематиці та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків за темою дослідження «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертація є першим у вітчизняній кримінально-правовій науці комплексним дослідженням монографічного рівня, у якому кримінально-правову характеристику насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, наведено класифікаційні критерії поділу основних різновидів насильства та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування. Зокрема, у роботі уперше: - запропоновано посилити кримінальну відповідальність за вчинення зґвалтування та сексуального насильства у період дії правового режиму воєнного стану; - запропоновано, з метою уточнення змісту статті 154 КК України, викласти її в такій редакції: «Примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою шляхом залякування, шантажу, погрози...»; - сформульовано класифікаційні

моделі психічного та фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, відповідно до критеріїв поділу; також удосконалено: - теоретичні положення щодо поняття насильства як кримінально-правової категорії, що має включати в себе низку обов'язкових об'єктивних та суб'єктивних ознак; - розуміння «супутніх обставин» як елементів, що виключають добровільність згоди, які мають бути викладені у Примітці до ст. 152 КК України і є несумісними з фізичним та психічним насильством; - теоретичні положення щодо суб'єктивних ознак насильства, таких як мета, що є бажаним результатом вчиненого діяння та мотиви, що є спонукальними причинами для вчинення діяння; дістали подальшого розвитку: - обґрунтування необхідності замінити назву ст. 153 КК України «сексуальне насильство» на «дії сексуального характеру без проникнення у тіло особи»; - дослідження міжнародного досвіду практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства; - пропозиції щодо необхідності додаткової кваліфікації діянь, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень особі при вчиненні зґвалтування та сексуального насильства за відповідною статтею Розділу II КК України; - дослідження особливостей взаємозв'язку об'єктивної та суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства (с. 25–27 дисертації).

Заслуговеє схвалення така думка автора, що «насильство може вчинятися як у формі дії, так і бездіяльності. Зокрема, бездіяльність у насильстві має застосування переважно при вчиненні психічного насильства і полягає у можливому неповідомленні важливої інформації потерпілій особі, незабезпеченні належних умов для членів своєї сім'ї чи осіб, що перебувають на утриманні у правопорушників, тобто невчинення дій, що стає наслідком певних порушень у психічному стані потерпілої особи» (с. 55 дисертації).

Є теоретично важливою наукова позиція дисертанта, що «настання суспільно небезпечних наслідків не завжди будуть обов'язковою ознакою насильства, при цьому необхідно зважати на потенційну можливість настання наслідків у майбутньому. Крім того, такі наслідки не обов'язково повинні бути видимими та явними, у вигляді тілесних ушкоджень. Вони можуть бути приховані, виявлятися у психічних стражданнях, відхиленнях у розвитку тощо. При цьому, за наявності таких наслідків, обов'язковим до з'ясування стане встановлення причинного зв'язку між діянням та такими наслідками. У такому випадку, необхідно буде встановити причинний зв'язок як між діянням і проміжним наслідком (безпосередній причинний зв'язок), так і між діянням та

похідним наслідком (опосередкований причинний зв'язок)» (с. 60-61 дисертації).

Заслуговує на увагу висновок дисертанта, що «сексуальне насильство виступає формою домашнього насильства, проте поняття сексуального насильства в значенні ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ст. 153 КК України будуть співвідноситися між собою як загальне на часткове, адже, зазначений Закон визначає сексуальним насильством всю систему правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а КК України обмежується лише конкретним правопорушенням – протиправними діями сексуального характеру, що не пов'язані з проникненням у тіло людини. Тому, враховуючи таку законодавчу прогалину, законодавцю необхідно встановити єдину термінологію щодо визначення поняття сексуального насильства. На нашу думку, цілком доцільним може стати внесення змін до самої назви ст. 153 КК України, а саме замінити її на «дії сексуального характеру без проникнення у тіло особи». Що стосується Закону України «Про запобігання домашньому насильству», то, вважаємо за необхідне, залишення чинної редакції п. 15 ч. 1 ст. 1, що охоплює всю систему правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» (с. 101-102 дисертації).

Усі ці положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і, без сумніву, є певним внеском у кримінально-правову науку. Слід звернути увагу, що положення, викладені в дисертації та винесені на захист, розроблені автором особисто.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що автором отримані відповідні документи (2 екз.), що засвідчують впровадження окремих положень дисертації: у науково-дослідну діяльність – для подальшого дослідження насильства як кримінально-правової категорії (Акт впровадження в наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 17 січня 2024 року); у навчально-освітній процес – для підготовки нових й удосконалення наявних навчальних та методичних матеріалів з кримінального права (Загальної та Особливої частин), міжнародного кримінального права, кримінології та викладання відповідних навчальних дисциплін (Акт впровадження в освітній процес та науково-методичну діяльність кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна від 07 листопада 2023 року) (с. 224–228 дисертації; копії документів в додатках до роботи).

Оцінка змісту, структури та оформлення дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють сім підрозділів,

висновків, списку використаних джерел та трьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з яких основний текст займає 193 сторінки, список використаних джерел містить 222 найменування.

Дисертація характеризується логічним та змістовним наповненням, відповідно до плану, структура якого забезпечує комплексність та системність дослідження насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи у кримінальному праві України. Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності – плагіату, фабрикації та фальсифікації.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність досліджуваної теми та окреслено ступінь її розробленості; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію, публікації.

Розділ 1 «Поняття та ознаки кримінального насильства» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Насильство як кримінально-правова категорія»* розглянуто стан наукового дослідження насильства як поліфункціональної категорія, що належить до категоріальних апаратів різних наук, зокрема, філософії, психології, права. Відзначено, що насильство як кримінально-правова категорія для Загальної та Особливої частини КК України має різне значення. Зокрема, аналізуючи Загальну частину КК України, насильство варто сприймати, як: - обставину, що виключає звільнення від кримінальної відповідальності, у випадку застосування насильства до потерпілого під час виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної групи чи організації; - підставу для застосування крайньої необхідності та заподіяння шкідливих наслідків правопорушнику під час його затримання; - підставу для необхідної оборони у випадках насильницького вторгнення до житла тощо. В Особливій частині КК України насильство сприймається, як: - ознака основного, кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складів кримінальних правопорушень, ознакою, що характеризує предмет кримінального правопорушення; - підстава для виникнення стану сильного душевного хвилювання; - самостійне посягання, де основним об'єктом виступають біологічні блага людини, тобто життя, здоров'я, особиста свобода тощо; - спосіб вчинення у двооб'єктних кримінальних правопорушеннях, де біологічні блага (життя, здоров'я, особиста свобода) виступають додатковим об'єктом посягання.

У підрозділі 1.2. «Об'єктивні ознаки насильства» автором доведено, що насильство може вчинятися як у формі дії, так і бездіяльності. Зокрема, бездіяльність у насильстві має застосування переважно при вчиненні психічного насильства і полягає у можливому неповідомленні важливої інформації потерпілій особі, незабезпеченні належних умов для членів своєї сім'ї чи осіб, що перебувають на утриманні у правопорушників, тобто невчинення дій, що стає наслідком певних порушень у психічному стані потерпілої особи. Також у цьому підрозділі з'ясовано, що настання суспільно небезпечних наслідків не завжди будуть обов'язковою ознакою насильства, при цьому необхідно зважати на потенційну можливість настання наслідків у майбутньому. Крім того, такі наслідки не обов'язково повинні бути видимими та явними, у вигляді тілесних ушкоджень. Вони можуть бути приховані, виявлятися у психічних стражданнях, відхиленнях у розвитку тощо. При цьому, за наявності таких наслідків, обов'язковим до з'ясування стане встановлення причинного зв'язку між діянням та такими наслідками. У такому випадку, необхідно буде встановити причинний зв'язок як між діянням і проміжним наслідком (безпосередній причинний зв'язок), так і між діянням та похідним наслідком (опосередкований причинний зв'язок).

У підрозділі 1.3. «Суб'єктивні ознаки насильства» встановлено, що суб'єктивними ознаками насильства є: умисел (прямий або непрямий), мета та мотив (мотиви). При цьому, мета має безпосередній зв'язок із суспільно небезпечними наслідками, хоча зазвичай є вужчою від останніх. Мета насильства може бути суспільно корисною та протиправною, а також проміжною та кінцевою. Автором підтверджено, що мотиви насильства мають дві складові частини, а саме змістовну (динамічну) та енергетичну. В енергетичній частині відображаються інтереси, що набувають мотиваційного значення у вигляді думок, ідей чи уявлень. У динамічній частині відображаються емоційні переживання такі як: пристрасті, потяги, прагнення чи бажання. При цьому емоції для правопорушника виступають оцінкою для самої можливості задоволення актуальних потреб. І в кінцевому результаті мотив насильства обумовлюється силою та напругою емоційних переживань та актуальний на певний момент можливості для задоволення потреби.

Розділ 2 «Насильство в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Фізичне насильство в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості» автором визначено, що виключення фізичного насильства з диспозиції ст. 152 та 153 КК України як

обов'язкового способу вчинення таких кримінальних правопорушень, обґрунтовано необхідністю розширити об'єктивну сторону зґвалтування та сексуального насильства, зменшити кількість випадків уникнення відповідальності за вчинення подібних дій. При цьому використання звороту «насильницьких дій сексуального характеру» у диспозиції ст. 153 КК України, хоча й не є логічним, на нашу думку, з огляду на використання поняття «добровільної згоди», дає підстави вважати, що фізичне насильство в цьому кримінальному правопорушенні виступає обов'язковим елементом, що необхідний для здійснення кримінально-правової кваліфікації. А у випадку застосування фізичного насильства при вчиненні зґвалтування має додатково кваліфікуватися за відповідною статтею Розділу II КК України (Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я), за виключенням завдання умисних тяжких тілесних ушкоджень, які охоплюються диспозицією ч. 5 ст. 152 КК України. Примушування до вступу в статевий зв'язок, вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, розбещення неповнолітніх, домагання дитини для сексуальних цілей, не передбачають необхідності доведення наявності застосування фізичного насильства. При цьому, застосовуючи фізичне насильство по відношенню до неповнолітніх осіб у процесі здійснення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 155, 156 та 156-1 КК України, таке насильство має додатково кваліфікуватися за відповідною статтею Розділу II КК України.

На основі проведеного аналізу фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості автор класифікує його за критеріями: - за наявністю опору потерпілої особи при вчиненні кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості явне фізичне насильство та потенційне фізичне насильство; - за потерпілими від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, фізичне насильство, що застосовується до повнолітньої особи, неповнолітньої особи, малолітньої особи, обмежено дієздатної особи, недієздатної особи; - за наявністю особливих зв'язків між особою-правопорушником та потерпілою від кримінального правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особою, фізичне насильство, що застосовується до подружжя, до особи з якою перебуває у сімейних чи близьких відносинах, до особи зі службовим, професійним чи громадським обов'язком; - за обов'язковістю кваліфікації: фізичне насильство, що впливає на кваліфікацію суспільно небезпечного діяння та є способом вчинення кримінального правопорушення (ст. 153 КК України); фізичне насильство, що не впливає на кваліфікацію суспільно небезпечного діяння, проте завжди є

способом вчинення кримінального правопорушення (ст. 152 КК України); фізичне насильство, що не впливає на кваліфікацію суспільно небезпечного діяння (ст. 154, 155, 156, 156-1 КК України); - за формою вираження в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості: ляпаса, стусани, побой, обмеження свободи пересування, мордування, мучення.

У підрозділі 2.2. «Психічне насильство в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості» автор наголошує, що психічне насильство застосовується практично у всіх кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи і знаходить вираження: 1) у погрозах (погрозах, які стосуються як потерпілої особи, так й інших осіб); 2) у примушуванні (яке може бути результативним та безрезультативним); 3) у шантажі; 4) у психічному тиску; 5) у залякуванні тощо.

Автор доводить, що психічне насильство в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи поділяється: - залежно від мети застосування психічного насильства на: 1) психічне насильство, метою якого є подолання наявного опору потерпілої особи; 2) психічне насильство, метою якого є подолання потенційного (можливого) опору потерпілої особи; - за наслідками, що спричиняються психічним насильством, на: 1) психічне насильство, що спричинило розлад здоров'я; 2) не спричинило явного психічного розладу, проте змінило поведінкові процеси потерпілого; - залежно від суб'єктної спрямованості застосування психічного насильства на: 1) психічне насильство, вчинене по відношенню до повнолітньої особи; 2) психічне насильство, вчинене по відношенню до малолітньої особи; 3) психічне насильство, вчинене по відношенню до неповнолітньої особи; - залежно від сприйняття потерпілою особою проявів психічного насильства на: 1) психічне насильство, що викликає почуття страху, тим самим знижує психологічну діяльність потерпілого, через що останній втрачає контроль над своїми діями, який проявляється в непотрібних діях (рухах), інколи супроводжується втратою активності; 2) психічне насильство, що викликає почуття протесту, гніву, обурення, які, навпаки, підвищують активність потерпілого та спонукають останнього до активних дій з метою протидії такому насильству; - залежно від використання допоміжних засобів вчинення психічного насильства: 1) психічне насильство, що вчиняється вербально; 2) психічне насильство, що вчиняється з використанням чи за допомогою сторонніх предметів (наприклад, зброї).

Розділ 3 «Особливості кваліфікації насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Міжнародний досвід практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства» присвячений аналізу кримінального законодавства та практики його застосування Республіки Польща, ФРН та Франції, Великої Британії та США. Автором визначено, що за кримінальним законодавством Республіки Польща, ФРН та Франції, Великої Британії та США, як і в Україні, кримінальна відповідальність, передбачена за зґвалтування (звичайне та з обтяжуючими обставинами), сексуальне насильство (проте, лише у Великій Британії та США дії сексуального характеру не пов'язані із проникненням у тіло особи, чітко відмежовані від зґвалтування, у решті аналізованих держав такі дії можуть співпадати зі зґвалтуванням); примушування до вступу в статевий зв'язок (як залежно від відносин влади-підпорядкування, так і без таких); сексуальні домагання та сексуальні переслідування (наразі українським законодавцем опрацьовується можливість встановлення адміністративної відповідальності за такі діяння); розбещення неповнолітніх, інцест, та інші. При цьому, фізичне та психічне насильство у всіх можливих його проявах в законодавстві Польщі, ФРН та Великої Британії – є складовою частиною більшості кримінально-карних діянь проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Важливим аспектом є те, що у випадках застосування фізичного або психічного насильства при вчиненні аналізованих кримінальних правопорушень, суди встановлюють більшу міру відповідальності за такі діяння. Адже завдання різного роду тілесних ушкоджень, або психічних травм, що застосовуються для подолання можливого або потенційного опору потерпілих при вчиненні статевих кримінальних правопорушень – є складовими частинами кваліфікованих, особливо кваліфікованих складів кримінальних статевих правопорушень, або обтяжуючими обставинами.

Підрозділ 3.2. «Шляхи вдосконалення практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства» присвячений проблемі імплементації зарубіжного досвіду, який стосується практики застосування норм законодавства про відповідальність за насильницькі кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Автор аргументує, що кримінальне законодавство України в частині застосування норм законодавства про кримінальну відповідальність за скоєння правопорушень проти статевої свободи та статевої

недоторканості особи є схожим до законодавства Великої Британії та США у підходах до розуміння добровільної згоди, що виключає можливість застосування фізичного та психічного насильства до потерпілої особи. При цьому, незважаючи на першочергову важливість доведення саме добровільності згоди на статеві зносини, в судовій практиці визначено, що способами вчинення таких кримінальних правопорушень залишаються фізичне насильство, погрози, примушування, обман, використання службової залежності тощо. Також, виходячи з характеру завданих ушкоджень при вчиненні того чи іншого кримінального статевого правопорушення, буде залежати й міра відповідальності для особи, яка вчиняє таке діяння.

Дисертант вносить пропозицію: з метою уточнення сутності добровільної згоди та супутніх обставин як важливих категорій, що впливають на кримінально-правову кваліфікацію зґвалтування та сексуального насильства, викласти примітку ст. 152 КК України в наступній редакції: *«Згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин, якими не можуть бути: фізичне насильство, погроза його застосування, погроза знищенням чи пошкодженням майна потерпілого чи третьої особи, погроза обмеженням прав або свобод потерпілого чи третьої особи, обману, шантажу, психічного примусу, використання щодо особи її матеріальної чи службової залежності, безпорадного чи уразливого стан. »*

Також з позиції дисертанта, враховуючи чутливість кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи та їхнє істотне збільшення на сьогоднішній день, необхідним є викладення ч.3 ст. 152 КК України в такій редакції: *«Зґвалтування, вчинене групою осіб, або зґвалтування неповнолітньої особи чи вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, – карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років».*

Додатково не зупиняючись детально на численних здобутках та позитивних моментах виконаної дисертаційної роботи, та у цілому позитивно оцінюючи рецензовану наукову працю, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі зауваження, дискусійні та спірні положення, які стосуються дисертаційного дослідження і, на наш погляд, потребують додаткової аргументації чи спеціальних роз'яснень під час прилюдного захисту. Зокрема:

1. Виходячи з аналізу змісту дисертаційного дослідження назва розділу 3 не повною мірою відображає зміст його підрозділів 3.1. та 3.2. Так, сама назва розділу стосується кваліфікації насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої недоторканості та статевої свободи особи, а

також його особливостей. Тому, зазначений розділ дисертації повинен містити окремо питання практики застосування норм КК України, які стосуються скоєння кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи в Україні на сучасному етапі (це повинен бути фактично новий підрозділ), а далі вже аналізується міжнародний досвід практики застосування норм законодавства про відповідальність за статеві кримінальні правопорушення та, окремо, шляхи вдосконалення практики застосування аналізованих норм законодавства в Україні з використанням цього міжнародного досвіду (стор.18 дисертації).

2. На стор. 20-21,29 дисертації автор звертає увагу на високий рівень латентності кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності з використанням насильства, обмежившись лише одним абзацом в змісті дисертації. Вважаємо, що дисертаційне дослідження тільки б виграло від того якщо б автор провів дослідження латентності по окремих кримінальних правопорушення аналізованого виду. Більше того, на стор. 49 дисертації автор, на жаль, обмежується лише роз'ясненням загальних видів та загальних причин латентності.

3. Автор висловлює наукову позицію про те, що в результаті насильницьких кримінально-протиправних посягань на статево недоторканність та статево свободу особи, суспільно-небезпечні наслідки, які при цьому настають, варто розглядати саме у завданні фізичної або психічної шкоди. При цьому, автор стверджує, що психічна шкода включає в себе: розлади психічної діяльності, психічні травми, переживання тощо. Така позиція автора є спірною, оскільки в результаті скоєння кримінального правопорушення потерпілому може бути заподіяно виключно майнової, фізичної або моральної шкоди. Вважаємо,що зазначена автором т.зв. психічна шкода є нічим іншим як шкодою моральною (стор.58 дисертації).

4. Аналізуючи (на стор.63-64 дисертації) спрямування насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої недоторканності та статевої свободи особи на конкретного адресата, автор вказує зазначеним адресатом або іншу особу, або третю особу. Вважаємо за необхідне зазначити, що автору слід більш глибоко обґрунтувати висловлену ним наукову позицію стосовно такого адресата, оскільки вказані автором особи визнаються в кримінальному провадженні України потерпілими, а в кримінальному провадженні деяких іноземних держав жертвами чи постраждалими. Більше того вже на стор. 66 свого дослідження автор аналізує наукову позицію щодо жертви насильства при скоєнні кримінальних правопорушень проти статевої недоторканності та статевої свободи особи, при цьому зазначену позицію не заперечує.

5. Наводячи свою наукову позицію щодо додаткової кваліфікації при застосуванні насильства в кримінальних правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи автор посилається на проведений ним аналіз судової статистики за 2020-2023 роки. Водночас, ні в тексті роботи ні в Додатках до дисертації автор не наводить власних підсумків проведеного ним аналізу (стор. 93 дисертації). Аналогічне ж зауваження вважаємо за необхідне висловити стосовно наведеного здобувачем наукового ступеня на стор. 117 дисертації аналізу статистичних даних Офісу Генерального прокурора за 2018-2023 роки з приводу вчинення насильницьких дій під час скоєння окремих кримінальних правопорушень щодо неповнолітніх (розбещення неповнолітніх, вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла 16-річного віку). На жаль, автором не зазначено посилань на зазначені статистичні дані, а також не наведено власних результатів такого аналізу ні в тексті роботи, ні в Додатках до дисертації.

6. В тексті роботи автор обґрунтовує свою позицію щодо внесення змін до ч.1 ст.154 КК України необхідністю приведення норм КК України до положень ратифікованої Україною Стамбульської конвенції в частині передбачених у ній випадків примушування потерпілої особи до вступу у статевий зв'язок, в т.ч. з третіми особами. Водночас, в тексті роботи не наведено посилань на Стамбульську конвенцію, так само як не наведено змісту норм цієї конвенції, які повинні з позиції автора знайти своє відображення в чинному КК України (стор.107 дисертації).

7. В тексті роботи автором наведена дослівна цитату з праці Рене Давида, однак посилання на джерело зі списку використаних джерел є м'яко кажучи сумнівним (стор.148 дисертації).

8. В тексті роботи автор використовує терміни: «психічне насильство» (стор 2,4,56 дисертації) та «психологічне насильство» (стор 3,42 дисертації). Вважаємо за необхідне, щоб автор висловив власну позицію з приводу використання ним зазначених двох термінів на вказаних сторінках дисертаційного дослідження.

9. В дисертаційному дослідженні виявлено певну кількість помилок стилістично-орфографічного плану (стор. 6, 23-24, 54,56,57,58,60,63,75)

Однак, незважаючи на висловлені вище зауваження, дискусійні положення та рекомендації, дисертація здобувача наукового ступеня Даниленка Дениса Олександровича на тему: «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи» є цілісною науковою працею, написана на належному науковому рівні, з достатнім використанням законодавства та

спеціальної літератури, має наукову теоретичну і практичну цінність. Маємо надію, що висловленні побажання стануть предметом подальших наукових пошуків здобувача наукового ступеня.

У зв'язку з цим, можемо констатувати наступні **висновки**:

1. Дисертація Даниленка Дениса Олександровича на тему: «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» є самостійною оригінальною кваліфікованою працею, яка містить теоретично обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для кримінально-правової науки, а саме: автором отримані нові висновки щодо поняття та сутності насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи та перспективних шляхів вдосконалення практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства.

2. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40.

3. Здобувач наукового ступеня Даниленко Денис Олександрович, на основі прилюдного захисту своєї дисертації на тему «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право).

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри міжнародного
та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»
доктор юридичних наук, професор**

Олексій ГУМІН

«_____» _____ 2024 року

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:08:06 10.06.2024

Назва файлу з підписом: ГУМІН_Відгук_опон_Даниленко.rtf.asice
Розмір файлу з підписом: 51.6 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: ГУМІН_Відгук_опон_Даниленко.rtf
Розмір файлу без підпису: 325.6 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ГУМІН ОЛЕКСІЙ МИХАЙЛОВИЧ

П.І.Б.: ГУМІН ОЛЕКСІЙ МИХАЙЛОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 1835408991

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 13:08:04
10.06.2024

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000096623C011405B104

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.04.15 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору юридичних наук, доценту,
Ользі ШАЙТУРО
61022, Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Харитонова Сергія Олександровича на дисертацію Даниленка Дениса Олександровича за темою: «Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право)

Відгук складено на підставі вивчення рукопису дисертації Д. О. Даниленко, а також опублікованих здобувачем праць за темою дисертації.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Історично склалося так, що насильство є неодмінною складовою суспільного життя, і, на жаль, це залишається фактом. Його поширеність і загальність стимулюють представників різних наук, включаючи кримінально-правову науку, на аналізування його вихідних даних. Зазвичай, насильство вважається однією з форм суспільно небезпечної поведінки, що визначається політичними, соціально-економічними та морально-психологічними умовами життя суспільства. В кримінальному праві насильство розглядається як спосіб вчинення кримінального правопорушення, ознака основного, кваліфікованого або особливо кваліфікованого складів кримінальних правопорушень, а також ознака, що характеризує предмет кримінального правопорушення, підстава для виникнення стану сильного душевного хвилювання, самостійне посягання і т. д. Насильство як спосіб вчинення кримінального правопорушення використовується в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, що регулюються розділом IV Кримінального кодексу України.

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи

особливо небезпечні для суспільства, оскільки порушують конституційне право на свободу та особисту недоторканість особи. За офіційною статистикою, протягом останніх п'яти років зареєстровано приблизно 700–900 випадків вчинення таких злочинів. Проте це лише офіційні дані, оскільки чутливість таких злочинів часто призводить до того, що потерпілі не бажають звертатися до правоохоронних органів, що призводить до високого рівня латентності таких правопорушень.

У зв'язку з рядом об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на ситуацію, стає необхідним проведення аналізу щодо застосування та кваліфікації насильства в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із порушенням статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Тому актуальність представленого Д. О. Даниленком дисертаційного дослідження не викликає жодного сумніву.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність забезпечуються кількома ключовими факторами. По-перше, автор достатньо вміло використав широку та різноманітну джерельну базу, яка включає в себе як вітчизняну, так і зарубіжну літературу, а також результати емпіричних досліджень, що безперечно свідчить про проведення наукового пошуку. Другий фактор - критичний та вдумливий аналіз матеріалів правозастосовної практики, що дозволило автору виробити обґрунтовані висновки. Дисертація, відзначається високою науковою якістю свого понятійного апарату, а матеріал викладений зрозуміло, доступно та з високим рівнем юридичної грамотності. Авторські позиції відповідають наявним досягненням кримінологічної, кримінально-правової та кримінально-виконавчої науки в Україні, а також враховують положення суміжних галузей права. Пропозиції та висновки автора наукового дослідження підтверджуються фактами, критичним аналізом нормативних актів законодавства, а також позиціями визнаних наукових експертів у цій галузі, висловленими в літературі.

Крім того, важливою є коректна полеміка та логічне викладення

матеріалу, що сприяє повному виконанню поставлених дослідницьких завдань. Аналіз загальних висновків дисертації підтверджує реалізацію автором основних положень, висновків та рекомендацій, включаючи і ті, що стосуються наукової новизни.

Позитивно оцінюючи актуальність дослідження, необхідно також відзначити, що тема дисертації узгоджена з положеннями національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) та плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р); Стратегії забезпечення державної безпеки (Указ Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022); Стратегії воєнної безпеки України «Військова безпека – всеохоплююча оборона» (Указ Президента України від 25 березня 2021 року №121/2021); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); пріоритетними напрямками фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки.

Методологія дослідження становить сукупність загальнотеоретичних та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, серед загальнотеоретичних було використано: методи логіки (аналізу, синтезу, аналогії) – при аналізі нормативно-правових актів, матеріалів кримінальних проваджень, які стосуються застосування насильства при вчиненні кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (Розділи 1.1; 2.1; 2.2). Серед спеціальних методів було використано: - системно-структурний метод – при здійсненні класифікації насильства та різновидів психічного і фізичного насильства у кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (Розділи 1.1.; 2.1; 2.2); - догматичний – при здійсненні аналізу змісту статей КК України щодо кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства (Розділи 2.1; 2.2); -

порівняльно-правовий – при здійсненні аналізу зарубіжного законодавства щодо кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості з ознаками насильства (Розділ 3.1); - формально-логічний (догматичний) – при здійсненні аналізу об’єктивних та суб’єктивних ознак насильства (Розділи 1.2; 1.3); - статистичний – для аналізу відповідних кількісних та якісних показників вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (Розділи 2.2, 3.2); - моделювання – при формуванні пропозицій до чинного законодавства в частині заповнення прогалин та недоліків (Розділи 2.1; 2.2; 3.2).

Репрезентативною виглядає **емпірична база дослідження**, яку складають результати вивчення вітчизняних та зарубіжних матеріалів (вироків, ухвал судів) про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також статистичні дані Офісу Генерального прокурора за 2018–2023 рр. щодо кількості кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Правовою основою дослідження виступає Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України», положення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, проекти нормативно-правових актів, що стосуються теми, яка досліджується, кримінальні кодифіковані акти зарубіжних країн тощо.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих автором працях. Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладені у шести наукових працях, з яких три статті – у наукових фахових виданнях України (категорії «Б»), та три тези наукових доповідей.

Результати дисертації **пройшли відповідну апробацію**, а саме: основні положення роботи доповідалися на: II Всеукраїнській науково-практичній

конференції «Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє» (м. Харків, 10 грудня 2021 року), Науково-практичній інтернет-конференції «Кримінальна політика Європейського Союзу та України: проблеми інтеграції» (м. Харків, 28 листопада 2022 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку» (м. Харків, 27 жовтня 2023 року).

Практичне значення одержаних результатів не викликає сумнівів, оскільки згідно з представленими матеріалами основні її результати та надбання можуть бути використані і вже використовуються: у *науково-дослідній діяльності* – як основа для подальшого дослідження насильства як кримінально-правової категорії (Акт впровадження в наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 17 січня 2024 року); у *навчально-освітньому процесі* – для підготовки нових й удосконалення наявних навчальних та методичних матеріалів з кримінального права (Загальної та Особливої частин), міжнародного кримінального права, кримінології та викладання відповідних навчальних дисциплін (Акт впровадження в освітній процес та науково-методичну діяльність кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна від 07 листопада 2023 року); у *правотворчості* – для подальшого удосконалення вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості; у *правозастосуванні* – для практичної реалізації норм і положень законодавства про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості з ознаками насильства.

Визначаючи **наукову новизну** рецензованої роботи, слід вказати, що за характером і змістом розглянутих у ній питань першою у сучасній кримінальній правовій науці комплексною науковою роботою, яка вивчає та аналізує насильство в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. У ній встановлені критерії

класифікації основних видів насильства та розроблені рекомендації щодо вдосконалення діючого законодавства та практики його застосування.

Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертанта мають наукову новизну і практичну значимість, цілком достатні для роботи рівня дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Положення, які висуваються на захист, загалом вдало структуровані дисертантом відповідно до встановлених вимог, є новими або містять значну частку новизни.

До положень дисертації, що мають елементи новизни, належать, зокрема, такі результати дослідження:

- запропоновано посилити кримінальну відповідальність за вчинення зґвалтування та сексуального насильства у період дії правового режиму воєнного стану;

- запропоновано уточнити зміст статті 154 КК України, а саме викласти її в такій редакції: «Примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою шляхом залякування, шантажу, погрози...»;

- сформульовано класифікаційні моделі психічного та фізичного насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, відповідно до критеріїв поділу;

- надані теоретичні положення щодо поняття насильства як кримінально-правової категорії, що має включати в себе низку обов'язкових об'єктивних та суб'єктивних ознак;

- визначено наукове розуміння «супутніх обставин» як елементів, що виключають добровільність згоди, які мають бути викладені у Примітці до ст. 152 КК України і є несумісними з фізичним та психічним насильством;

- сформульовані теоретичні положення щодо суб'єктивних ознак насильства, таких як: мета, що є бажаним результатом вчиненого діяння та мотиви, що є спонукальними причинами для вчинення діяння;

- обґрунтовано необхідність замінити назву ст. 153 КК України «сексуальне насильство» на «дії сексуального характеру без проникнення у

тіло особи»;

- досліджено міжнародний досвід практики застосування норм законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства;

- надані пропозиції щодо необхідності додаткової кваліфікації діянь, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень особі при вчиненні зґвалтування та сексуального насильства за відповідною статтею Розділу II КК України;

- досліджено особливості взаємозв'язку об'єктивної та суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи з ознаками насильства.

Дисертація містить низку інших аргументованих загальнотеоретичних і прикладних пропозицій, які сприймаються позитивно і можуть бути використані в правозастосовній практиці та послужать основою для подальших наукових розвідок цієї проблематики.

Оформлення дисертації. Дисертація Даниленка Д. О. оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій дає змогу опоненту дійти висновку про відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи порушення інших видів принципів та правил академічної доброчесності, які могли б поставити під сумнів самостійний характер рецензованого дослідження. Зазначене підтверджується наявністю відповідних посилань на згадані автором по тексту літературних джерел, зокрема під час використання ідей, розробок, відомостей тощо.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження.

У цілому позитивно оцінюючи виконану дисертантом роботу, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що деякі висновки і твердження потребують додаткової аргументації. Отже, як здається, вони можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії під час захисту. А саме:

1. На сторінці 43 та 81 дисертаційного дослідження автор наголошує, що насильство варто сприймати як: обставину, що виключає звільнення від кримінальної відповідальності у випадку заподіяння шкідливих наслідків правопорушнику під час його затримання; підставу для необхідної оборони у випадках насильницького вторгнення до житла тощо. Така позиція автора не зовсім зрозуміла та потребує роз'яснення з наступних підстав: по-перше, законодавець в нормах статей 36 та 38 КК України дозволяє спричиняти шкоду (одним із способів заподіяння шкоди є застосування насильства) тому хто посягає з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, інтересів суспільства та держави (ст. 36 КК України), а також для доставлення правопорушника у відповідні органи влади (ст. 38 КК України); по-друге, ч. 5 ст. 36 КК України містить три спеціальних види необхідної оборони (оборона від озброєного нападу, оборона від групового нападу, оборона від протиправного насильницького вторгнення в житло чи інше приміщення) тому складно погодитись з позицією автора, який відокремив в якості підстави звільнення від кримінальної відповідальності лише один з спеціальних видів необхідної оборони не аргументуючи свою точку зору.

2. Автором встановлено, що суб'єктивними ознаками насильства є: умисел (прямий або непрямий), мета та мотив (мотиви). При цьому, автор вважає, що мета має безпосередній зв'язок із суспільно небезпечними наслідками, хоча зазвичай є вужчою від останніх. (стр. 81) На думку опонента мета як ідеальна модель (образ) майбутнього бажаного результату не завжди є вужчою від суспільно-небезпечних наслідків. В деяких випадках

винна особа не має можливості повністю досягнути своєї цілі й тому наслідки є меншими чим були на меті.

3. На сторінках 144 та 146 автор виражає свою думку наступним чином: «психічне насильство застосовується у всіх кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, в яких може мати вираження у : 1) погрозах (погрозах, які стосуються потерпілої особи, так й інших осіб); 2) примушуванні (яке може бути результативним та безрезультативним); 3) шантажі; 4) психічному тиску; 5) залякуванні тощо». З цією позицією автора важко погодитись з наступних підстав: по-перше, диспозиція частини 1 ст. 152 КК України не містить згадки про насильство як способу вчинення дій сексуального характеру, це також не витікає зі змісту кримінально-правової норми, мова йде лише про відсутність добровільної згоди потерпілої особи; по-другу, згвалтування можливо й випадках, коли суб'єкт для вчинення протиправних дій користується безпорадним станом особи (в наслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів тощо). В цьому випадку мова не може йти про застосування психічного насильства, тому що потерпіла особа не усвідомлює характеру того, що відбувається.

4. На сторінках 178 та 186 автор пропонує викласти примітку ст. 152 КК України в такій редакції: *«Згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин, якими не можуть бути: фізичне насильство, погроза його застосування, погроза знищенням чи пошкодженням майна потерпілого чи третьої особи, погроза обмеженням прав або свобод потерпілого чи третьої особи, обману, шантажу, психічного примусу, використання щодо особи її матеріальної чи службової залежності, безпорадного чи уразливого стану. »* Вважаємо, що таке доповнення не має змістовного сенсу, тому що перелік супутніх обставин є невизначеним та може бути значно більшим ніж пропонує автор. Взагалі добровільна згода є загальноновизначеним поняттям,

яке означає існування можливості вибору одного з існуючих варіантів поведінки на власний розсуд.

5. Вбачається, що спроба автора додати в частини треті статей 152 та 153 кваліфікуючу ознаку *«вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»* потребує більш глибокої аргументації, що базується на кримінологічних дослідженнях, а ні на твердженні автора про *«чутливість кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості»* (стор. 184 та 186). Крім того слід сказати, що вчинення злочину з використанням умов воєнного чи надзвичайного стану або інших надзвичайних подій передбачено в якості обставини, що обтяжує покарання в п.11 ч.1 ст. 67 КК України.

Але перелічені зауваження мають дискусійний характер, не знижуючи загальної позитивної оцінки проведеного дослідження. Робота виконана на актуальну тему, відрізняється новизною, містить приріст наукового знання про кримінально-правову характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

Все вищезазначене дає підставу для наступного узагальненого висновку: дисертація Даниленка Дениса Олександровича за темою: *«Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи»*, є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права України – надання кримінально-правової характеристики насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій дана дисертація відповідає сучасним вимогам, які пред'являються до робіт такого рівня, зокрема й тим, що передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022). Дисертація є завершеною кваліфікаційною науковою роботою у галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

**Завідувач кафедри кримінально-правової
політики Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
доктор юридичних наук, професор**

Сергій ХАРИТОНОВ

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ

створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:21:45 13.06.2024

Назва файлу з підписом: Відгук .docx.asice

Розмір файлу з підписом: 36.6 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук .docx

Розмір файлу без підпису: 34.1 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Харитонов Сергій Олександрович

П.І.Б.: Харитонов Сергій Олександрович

Країна: Україна

РНОКПП: 2571118479

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:21:36 13.06.2024

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 382367105294AF97040000004964610032987E02

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.04.15 13:00